

BEDREIGING OF KANS?

Wil je de kat in de onderwijsgordijnen jagen? Laat gewoon het woord *lerarenregister* vallen. De rest gaat vanzelf. De reacties op het woord *lerarenregister* zijn al net zo divers als het onderwijs zelf: van een mooi instrument om 'mijn beroep meer aanzien te geven' tot 'weer een ordinair afrekeningsinstrument erbij'.

TOM STROOBACH

Het is misschien goed om even achterom te kijken. Het was ergens in de jaren zeventig van de vorige eeuw dat ik mijn onderwijs-carrière begon. Midden in het schooljaar werd ik van de opleiding geplukt - dat had je nog in die tijd. Ze hadden mijn voorganger weggepest en 'of ik het niet eens wilde proberen'. Na een kort gesprek met de directeur was het rond. Ergens in februari ben ik begonnen: geen letter pedagogische of didactische scholing achter de kiezen, maar wel een stapeltje boeken en acht klassen. Veel succes. Het is een harde leerschool: zwemmen of verzuipen! Gelukkig werd het na enig gespartel behoorlijk zwemmen - en met plezier. Ik trof het. Met een school van circa tweehonderd leerlingen, een relatief klein team en anderhalf fte overhead waren de lijnen kort. Vergaderen deden we drie keer per jaar, over de rapportcijfers, lesuitval was beperkt tot een paar middagen per jaar. De overige problemen voelden niet als problemen. Tijdens de lunchpauze aten we gezamenlijk onze boterhammen op en hadden het over leerlingen die een beetje druk waren, een beetje afwezig, een beetje dromerig of die niet zo goed konden lezen of schrijven. Pas later in mijn schoolloopbaan werden er labels op al deze verschijnselen geplakt. Aan het eind van de rit gingen alle leerlingen, al dan niet met een jaartje extra, met een diploma van school. Uit de feedback van de ontvangende vervolgopleidingen begrepen we dat ze blij waren met het kennisniveau van onze leerlingen. Als we het weer eens tijd vonden voor een buitenschoolse activiteit regelden we dat tussen de witte en bruine boterhammen door. Voor de liefhebbers organiseerden we zelfs een culturele reis naar Londen.

ONTSPANNEN

Ziekteverzuim hadden we weinig. Was doktersbezoek of ziekenhuisbezoek onder schooltijd nodig omdat dokters en ziekenhuizen zo hun eigen agenda hadden, dan schreven we op een centraal schoolbord in de hal wie wanneer afwezig zou zijn. Dat regelden we zelf. Met de kleine overhead regelden we sowieso bijna alles zelf. Het onderwijs in mijn vak werd uiteraard door mij geregeld en mijn collega's deden precies hetzelfde voor hun vak. Soms gingen we bij elkaar te rade; afhankelijk van

persoonlijke relaties en soort problemen. Onze directeur, die zelf ook nog volop les gaf, vroeg weleens of we nog iets nodig hadden: onderwijskundige of pedagogische ondersteuning of iets materieels als er ergens nog een potje met geld beschikbaar kwam. Vaak leidde dat tot een ontspannen gesprek. Die gesprekken heb ik altijd als een grote inspiratiebron ervaren. Ik voelde me als een vis in het water, als een autocoureur, een Max Verstappen *avant la lettre*. Directies hadden ook amper beleidsruimte. De lessentabel lag vast. Het aantal uit te geven lessen was afhankelijk van het aantal leerlingen met een plusje per leerling voor enige overhead.

STENCILMACHINE

Op de een of andere manier draaide onze administratie prima met een halve fte, werd de tuin onderhouden door een tuinman met eveneens een halve fte (we vielen onder een agrarisch scholenconglomeraat) en werd de laatste halve fte besteed aan onze directeur die wat lessen minder gaf. Het rooster maakten we op een paar regenachtige middagen. Van taakplaten hadden we nog nooit gehoord. Algemene schooltaken werden door ons niet herkend. We deden gewoon wat nodig was. Voor contacten met ouders hadden we ouderavonden. De schoolbellen was in die tijd nog niet zo gebruikelijk voor ouders. Ik denk nog weleens terug aan die tijd. Begrijp me goed, ik ben geen nostalgist, ik verlang echt niet terug naar stoffige schoolborden met een krijtje en al helemaal niet naar de oude stencilmachine waarop mijn e's altijd dichtsloegen en waar ik na eindeloos gepriegel met lak zoveel fouten in mijn moedervel had getikt dat ik gefrustreerd weer een nieuw moedervel in mijn typemachine draaide en het proefwerk opnieuw begon te typen - proefwerken die overigens uitblonken in saaiheid, illustraties moesten erbij worden gedacht. Dat ging ook niet met een stencilmachine; althans ik was die kunst niet machtig. Als we met collega's onder elkaar verschillende scholen vergeleken, ging die vergelijking altijd over de wat gemakkelijkere populatie leerlingen buiten de grote steden en de wat lastigere populatie leerlingen in de grote steden. Verschillen in directies (het woord *management* gebruikten we toen nog niet) en hoe ze leiding gaven waren nooit onderwerp van gesprek.

'Het lerarenregister is vooral een kans om van trampassagiers weer autocoueurs te maken'
(foto: Wikimedia Commons)

BETUTTELING

Eind jaren negentig van de vorige eeuw kwam met de Paarse kabinetten ook het neoliberalisme op gang. Privatisering en verzelfstandiging werden toverwoorden. Er moest meer marktwerking komen. Woningbouwverenigingen, ziekenhuizen, zorgverzekeringen, openbaar vervoer, ProRail, telefoondiensten, onderwijs, het moest allemaal geprivatiseerd of, al dan niet als zelfstandig bestuursorgaan, op afstand worden gezet. Of het een succesverhaal is geworden moet u zelf maar beoordelen.

Voor het onderwijs werd de lump sum ingevoerd. Vaste lessentabellen en opslagfactoren verdwenen in het archief. Voortaan mochten scholen daar zelf over beslissen. Toen werd alles anders; in elk geval een stuk diverser. Als ik nu met collega's praat hoor ik wisselende verhalen: van docenten die zich nog steeds als een vis in het water voelen, die alle scholing kunnen volgen die ze willen, die professionele autonomie ervaren en die zich door hun management gestimuleerd en geïnspireerd voelen, tot docenten die alleen maar hinder van hun management ervaren. Dat is met name op scholen waar het management explosief is uitgebreid en geen les meer geeft, waar gesprekken met leidinggevendenden gaan over of er wel tijdens de pauze is gesurveilleerd, dat de leerlingen niet twee minuten voor de bel al waren ontsnapt en dat er op jaarbasis nog vijf uur op de taakplaat moet worden ingevuld. Sommige scholen hebben er dagenlang een hele klus aan om met boekhoudkundige precisie al die taakplaten kloppend te krijgen. Scholing wordt centraal ingekocht. Allemaal verplicht komen, een paar uur lang een verhaal aanhoren en de scholing is weer geregeld. Deze docenten voelen zich betutteld en gecontroleerd. Ze zijn van autocoureur tot passagier in tramlijn 9 geworden. Het beroep is hun ontstolen.

REGISTER

Het lerarenregister is in elk geval bedoeld om die professionele ruimte weer aan de leraar terug te geven. Het fenomeen beroepsregister is overigens niet nieuw. Ze zijn er in soorten en maten. Om er maar eens twee bekende uit te pikken: het Big (Beroepen individuele gezondheidzorg) en het tableau van advocaten. De overheid gaat over de bevoegdheid en het advocatenkantoor of de zorg/ziekenhuisinstelling over de

benoembaarheid. Het register bewaakt de vakbekwaamheid. Ben je niet geregistreerd dan mag je je beroep niet uitoefenen. Eenmaal geregistreerd moet je ook nog aantonen dat je die bekwaamheid onderhoudt en dat je je professioneel gedraagt. Zo niet dan word je uit het register geschrapt en mag je je beroep niet meer uitoefenen (vraag dat maar eens aan een bekende Amsterdamse advocatenfamilie). Kijk je alleen naar deze verplichtingen dan is de vergelijking met een afrekeningsinstrument voor de hand liggend. Bij die verplichtingen horen echter ook rechten en bevoegdheden, zoals een professioneel statuut waarin je professionele ruimte is vastgelegd. Zie het als een soort van redactiestatuut dat regelt waar directies over gaan en waar redacties over gaan. Dat kan, nee moet voor het onderwijs ook prima kunnen worden geregeld. Zo gaat de beroepsgroep voortaan zelf over nascholing en besteding van nascholingsgelden. Lesgeven wordt weer geheel de verantwoordelijkheid van de beroepsgroep, zo ook de vakbekwaamheid. Uiteraard kunnen buitenstaanders een kijkje in zo een register nemen, net zoals hotels even op beoordelingen worden *gegoogled*, ziekenhuizen voor bepaalde ingrepen worden opgezocht en de beenruimte in het vliegtuig even wordt gecheckt. Verantwoording over de vakbekwaamheid wordt aan de eigen beroepsgroep afgelegd. Het is dan uiteraard niet meer mogelijk om bijvoorbeeld onder druk cijfers aan te passen, zoals het cijfer van een leerling die over een heel jaar een onvoldoende heeft gescoord, onder druk van het management met een houtjes-touwtjestoets even naar een voldoende wordt opgetrokken.

Uiteraard zullen er ook zaken zijn met wederzijdse belangen. Die moeten in een professioneel statuut worden geregeld, met duidelijke afspraken waar het management over gaat, waar de beroepsgroep zelf over gaat en waarin de professionele ruimte wordt afgebakend. Leraren gaan als beroepsgroep in het vervolg zelf over het register en hun vakbekwaamheid. Als het lerarenregister dit ambitieniveau niet waarmaakt, laat het dan maar zitten. Ik zie het register vooral als een kans om van passagiers in tramlijn 9 weer autocoueurs te maken. ♦

Tom Stroobach is docent maatschappijwetenschappen